

Универзитет у Београду, Филозофски факултет –
Одељење за социологију, Београд

DOI 10.5937/kultura1757067D

УДК 316.622-053.6:178.3

613.83-053.6

оригиналан научни рад

НОВА КУЛТУРА УПОТРЕБЕ АЛКОХОЛА: BINGE DRINKING – КОНЗУМАЦИЈА УМЕСТО КОМУНИКАЦИЈЕ

ПРИКАЗ СЛУЧАЈА

Сажетак: У раду се бавимо разматрањем новијих образаца конзумације алкохола у популацији адолесцената и младих одраслих – пијења и напијања у групи (*binge drinking*). Сматрамо да овакав начин окупљања-дружења представља и културу (субкултуру) младих с краја 20. и почетком 21. века у Србији. Нова култура пијења знатно смањује до сада постојеће родне разлике (како у количинама попијеног алкохола тако и начину конзумације), те нарушава досадашње стереотипе о мушком и женском пијењу и понашању. Поред представљања страних и наших истраживања о *binge drinking*-у, и друштвених и културних фактора ризика, анализираће се и два наратива младих (младића и девојке) који припадају/ли новој култури пијења. Налазимо да се нова култура пијења младих знатно разликује од раније традиционалне, а да је разлика осим у начину пијења и простору у коме се пије и у мотивацији. Ранију социјализацију сада је заменила индивидуализација потреба, те смо постојећем термину „контролисан губитак контроле” додали „конзумација уместо комуникације”.

Кључне речи: *binge drinking*, млади, родне разлике, група

Увод

Нови обрасци пијења и дружења младих¹ с почетка 21. века у Србији могу да се анализирају и сместе у културу пијења, али и субкултуру.² Србија је земља са алкохолном културом („суви” образац пијења)³ те би се термин субкултура осим због одређених специфичности могао да користи и због неodobравања оваквих образаца пијења у популацији адолесцената, а посебно у женској популацији. Такође се различита девијантна, али и криминална понашања повезују са напијањем у групи (*binge drinking*). Најпре ћемо дефинисати наведене образце пијења и *binge drinking*, а онда представити разлоге за тешка опијања адолесцената и младих одраслих у неким земљама са „сувим” и „мокрим” образцима пијења.

„Суви” образац пијења подразумева тешко пијење, често до интоксикације, које није везано за породичне и социјалне ситуације, а присутно је у Централној и Северној Европи. „Мокри” образац карактерише честа употреба мањих количина алкохола, углавном вина, у време оброка или породичних прослава, а присутно је у Јужној Европи. „Суви” образци се везују за земље у којима се користе пиво и жестока алкохолна пића, а „мокри” за земље у којима се користи вино.⁴ Међутим, када су млади у питању оваква подела је тешко одржива. Управо нови образци конзумације алкохола у популацији адолесцената и младих одраслих смањују досадашње културне разлике у пијењу. *Binge drinking* нарушава

---

1 Под појмом субкултура („култура у култури”) подразумевају се специфични културни образци или културни систем који деле чланови неке социјалне групе, а који су алтернативни у односу на културу. Субкултура се како у лаичком тако и у научном дискурсу често повезује са девијантношћу, иако сам феномен не представља негативну појаву (Љубичић, 2017). Пијење је као културни артефакт одређено давно, још 1965. (Mandelbaum, 1965 према Hogan et al. 2014: 94) – културно дефинисано, уграђено у/и опстаје као део културе. Тешка опијања или интоксикације су одувек постојале у алкохолним културама, али не и као доминантан образац пијења у некој групи.

2 Hogan, S. P., Perks, K. J. and Russell-Bennett, R. (2014) Identifying the Key Sociocultural Influences on Drinking Behavior in High and Moderate Binge-Drinking Countries and the Public Policy Implications, *Journal of Public Policy & Marketing*, Vol. 33, No. 1, p. 94.; Љубичић, М. (2017) *Српска енциклопедија, одредница девијантност и субкултура* (у припреми за штампу)

3 Сматрамо да се уз термин култура може да користи „мокра” и „сува”, а у складу са нашим језиком јасније би било користити „мокра” или „алкохолна” култура као опис оне у којој се доста пије и напија у свим социјалним ситуацијама. Ипак, у раду ћемо се држати терминологије која се користи у више студија које се баве културама пијења.

4 Rey, J. Alcohol misuse, in: *IACAPAP e-Textbook of Child and Adolescent Mental Health*, ed. Rey, J. (2012), Geneva: International Association for Child and Adolescent Psychiatry and Allied Professions, p. 2.

традиционалне обрасце у „сувим културама” у којима је алкохолизам заступљен у знатно већем проценту у односу на „мокре” и све више приближава различите културе пијења.

Binge drinking пијење се најчешће дефинише медицинском дефиницијом – као пијење (ексцесивно, злоупотреба алкохола) које прелази препоручене границе у кратком временском периоду (испијање великих количина на мах). Обично се мисли на 5 и више од 5 пића.⁵ По налазима, употреба алкохола као и овакав начин конзумације повезан је са различитим врстама девијантног и криминалног понашања младих. Више студија, као и званични статистички подаци, указују да је пијење младих повезано са криминалом, као и са ризичним сексуалним понашањем, непланираним трудноћама малолетница, лошим успехом у школи, психичким и психијатријским проблемима. Највећи број насилничких дела – хулигански испади и вандализам починили су млади под дејством алкохола.⁶

Постоји више фактора који су допринели стварању нове културе пијења коју смо назвали поред постојећих термина у литератури („контролисан губитак контроле”, „контролисано пијење”, „нова култура интоксикације или „тешког пијења”, „тешко епизодично пијење”) „конзумација уместо комуникације”. Важно је направити разлику између културе пијења која се везује за доминантан образац пијења у једној групи *binge drinking* и повременог коришћења сличних образаца пијења међу одраслима и старијима. Даље у раду ћемо представити неке од значајних ризичних фактора за *binge drinking*, са посебним нагласком на социокултурне и друштвене.

Зашто млади пију?

Пијење може да буде важан део социјалног живота младих. Испољава се на различитим нивоима, и то као део симболичког капитала који раздваја популарне од непопуларних, као ново искуство које се одвија без супервизије родитеља, а које је забрањено и везано за авантуризам и ризик, и као искуство у тестирању прекорачења граница свакодневног живота, које укључује слободу и добровољан губитак контроле.

---

5 Обично се мисли на 4 стандардна пића за девојке и 5 за мушкарце. Међутим, постоји проблем шта се подразумева под стандардним пићем у различитим државама.

6 Игњатовић, Ђ. (2011) Појам и етиологија насилничког криминалитета, *Crimen*, бр. 2, стр. 190; Gordon, R., MacKintosh, M. A. and Moodie, C. (2010) The Impact of Alcohol Marketing on Youth Drinking Behaviour: A Two-stage Cohort Study, *Alcohol and Alcoholism*, Vol. 45, No. 5, p. 475.

Млади често желе да уз конзумацију великих количина алкохола постигну измењено стање ума. Сматра се да млади данас све интензивније користе алкохол и дроге да би се одвојили од самих себе и једноличне свакодневице и да је до снажне друштвене експанзије „вештачког раја” довело осећање тескобе, изазвано празнином и немогућношћу социјалног стапања, као и хедонизација⁷ обичаја. Значи, ове супстанце нису више само средства за опуштање, колико средства за бежање од себе и других (и друштва). Тако да потреба за конзумацијом психоактивних супстанци (ПАС) није више мотивисана искључиво хедонизмом, већ постаје средство за олакшавање психичког, социјалног и друштвеног растројства (због повећане емоционалне рањивости, осећања усамљености и проблема у релацији са самим собом и другима; отежане сепарације и социјалне транзиције – незапослености, породичних, материјалних и стамбених проблема...)⁸.

Уколико *binge drinking* схватимо као измењено стање ума, онда се поставља питање да ли постоји контрадикторност између оваквог начина пијења и важности самоконтроле у неолибералним потрошачким друштвима? Ипак, ако се контролисана интоксикација сматра самоконтролом пијења и прорачунатим задовољством онда се комбинује хедонизам потрошачког друштва и самоконтрола неолиберализма.⁹ Сматрамо да овакав начин пијења пре може да представља бунт против умерености и самоконтроле.¹⁰ Такође када се самоконтрола посматра у културном контексту добијају

---

7 Хедонизам потиче од грчке речи и значи уживање, забаву, задовољство. Уствари циљ је задовољити себе – што брже (инстант задовољство) и смањити бол (појединачно или у групи).

8 Lipovetsky, G. (2008) *Paradoksalna sreća*, Ogled o hiperpotrošačkom društvu, Zagreb: Antibarbarus d. o. o, str.154-156. Драгишић Лабаш, С. (2012) Употреба алкохола у популацији адолесцената и младих одраслих, *Социолошки преглед*, XLVI, (1): 40-45.

9 Katainen, A. and Rolando, S. (2015) Adolescents' understandings of binge drinking in Southern and Northern European contexts – cultural variations of 'controlled loss of control', *Journal of Youth Studies*, Vol.18, No. 2, p. 154.

10 Са психијатријског становишта нема сигурног пијења и јасно дефинисаних препорука које ће заштитити младе од стварања зависности. Психијатријске студије доказују да због мултифакторијалности алкохолизма, свако ко почне да пије може постати зависник. Границе између злоупотребе (интоксикације) алкохола и развијања зависности нису толико чврсте и јасне како се у лаичкој популацији мисли. Једна врста алкохолизма, тзв. периодични – Епсилон алкохолизам је најсличнија *binge drinking*-у. У питању је повремена употреба алкохола која укључује тешка опијања у трајању од неколико до више дана углавном праћена агресивним понашањем (вербалним и физичким). Овај периодични алкохолизам може да се одвија у време викенда, само увече...што је такође слично са *binge drinking*-ом.

се различити подаци. Пример су „сува” култура – Италија у којој самоконтрола значи непијење и „мокра” култура – Финска у којој самоконтрола значи контролисање пијења. Ово су важни фактори који ће утицати на не/хомогенизацију културе пијења у европским земљама.

Истраживања binge drinking-a

Податке о новој култури пијења – *binge drinking* налазимо у многим европским земљама, као и у САД, Канади, Аустралији и другим. Напијање у групи је различито заступљено, али се у свим земљама повећава међу адолесцентима и девојкама. Ове промене могу да укажу на хомогенизацију културе пијења у Европи, упркос чињеници да су обрасци пијења адолесцената и младих различити у различитим земљама. Овакав начин пијења изазива забринутост у свим, а посебно у државама у којима се практикује ритуално пијење (Италија, Шпанија) јер нови обрасци пијења руше раније традиционалне обрасце.¹¹ Међутим, поставља се питање опстанка поделе на „суве” и „мокре” културе, јер су у Италији („мокра” култура) примећене промене и што се тиче врсте алкохола, а и начина конзумације. Пије се пиво уместо вина, и то између obroка, и мењају су обрасци пијења – све су чешће интоксикације међу адолесцентима.¹² Чак је у Нордијским земљама смањена употреба алкохола међу младима, али се *binge drinking* међу адолесцентима повећава.¹³

У САД и Канади нови обрасци пијења су веома чести међу адолесцентима и младима, и то без значајне родне разлике. Већина средњошколаца која је конзумирала алкохол у једном периоду пила је напијајући се, и то, по 8 и више алкохолних пића. У неким периодима овај образац пијења био је више заступљен међу девојкама.¹⁴ Истраживања у Канади упозоравају да се култура тешких опијања, која почиње у

---

11 Пијење алкохола је у свим културама повезано са контролом. Очекује се да млади који пију контролишу своје пијење. Међутим, само пијење је у супротности са контролом и дефинисано је као смањење или губитак контроле, а у медицинској терминологији названим – злоупотреба и један од феномена зависности од алкохола.

12 Katainen, A. and Rolando, S. p. 151; Hogan, S. P., Perks, K. J. and Russell-Bennett, R. (2014) Identifying the Key Sociocultural Influences on Drinking Behavior in High and Moderate Binge-Drinking Countries and the Public Policy Implications, *Journal of Public Policy & Marketing*, Vol. 33, No. 1, p. 97.

13 Земље са високом заступљеношћу *binge drinking* су: Велика Британија, Аустралија, Финска, Немачка. Умерен ниво је нађен у: Француској, Шпанији, Италији, Хонг Конгу и Јапану.

14 Ипак је од 1991. до 2015. опао број тешких опијања, али више међу мушкарцима, а као разлог томе се наводи снажнија имплементација државних политика које се односе на пијење малолетника.

адолесценцији, продужава даље и на период студија. И међу одраслима је присутан *binge drinking*, мада у знатно мањем проценту и са другачијим разлозима, али је ово тема којом се треба посебно бавити. У периоду 1996-2013 у Канади¹⁵ су се тешка опијања повећала, али више у мушкој популацији. За разлику од САД, Канаде и Енглеске *binge drinking* је, бар по доступним подацима, знатно мање заступљен у Хонг Конгу, Бразилу и афричким земљама.¹⁶

У Бразилу¹⁷ се *binge drinking* највише практикује у ноћним клубовима и заступљенији је код мушкараца. По налазима, по овом обрасцу је пило око 30% младића и 22.1% девојака. Тешко пијење се повезује са ризичним понашањем: вођњом под дејством алкохола (мушкарци – 27.9%, жене – 20.4%) употребом дрога (М – 15.8%, Ж – 9.4%), ризичним сексуалним понашањем (М – 11.4%, Ж – 6.8%) али и наставком пијења по изласку из клуба.¹⁸ У Аустралији је *binge drinking* заступљен и међу адолесцентима и међу студентском популацијом. По налазима тешка пијења су више повезана са стресом међу студентима, и то онима који имају веће материјалне проблеме и који се суочавају са различитим изазовима у студентском окружењу, културним баријерама и лошим академским постигнућем.¹⁹

У Италији је *binge drinking* више распрострањен међу дечацима и на северу Италије у односу на југ. Међутим, према ЕСПАД студији подаци о оваквој култури пијења су виши у односу на податке који су добијени од стране италијанских научника, што се објашњава различитим тумачењем тешког пијења у Италији у односу на друге европске земље са „сувим“ обрасцима пијења. У „мокрој“ култури се тешким опијањем дефинишу и ситуације тзв. припитог стања

---

15 Esser, M., Clayton, H., Demissie, Z., Kanny, D. and Brewer, R. (2017) Current and Binge Drinking Among High School Students -United States, 1991–2015, US Department of Health and Human Services/Centers for Disease Control and Prevention, Vol. 66, No. 18, pp. 474-477.

16 Bulloch, A., Williams, J., Lavorato, D. and Patten, S. (2016) Trends in binge drinking in Canada from 1996 to 2013: a repeated cross-sectional analysis, *Смај Open*, Vol. 4, No. 4, pp. 600-602.

17 У питању је град Сао Пауло, а истраживање је рађено на узорку од преко 1.222 испитаника у 31 ноћном клубу. Млади су по изласку из ноћног клуба попуњавали упитнике.

18 Sanchez, Z., Ribeiro, K. and Wagner, G. (2015) Binge Drinking Associations with Patrons' Risk Behaviors and Alcohol Effects after Leaving a Nightclub: Sex Differences in the "Balada com Ciência" Portal Survey Study in Brazil, *Plos One* Vol. 10, No. 8, pp. 9-14.

19 Renner, P. O'Dea, B. Sheehan, J. and Tebbutt, J. (2015) Days out of role in university students: The association of demographics, binge drinking, and psychological risk factors, *Australian Journal of Psychology*, No. 67, pp. 161-162

и употреба мањих количина алкохола. У нордијским земљама *binge drinking* се схвата као тешко опијање и висок ниво дезинхибиције. Млади Италијани повезују *binge drinking* са губитком контроле који је њима културно недозвољен, стога они не желе да изгубе контролу. Под великим бројем пића подразумева се 4 или 5, за разлику од САД и Канаде, у којима је пијење 8 и преко 8 пића било уобичајено међу адолесцентима који припадају овој култури.²⁰

За разлику од Италије, Ирска је земља у којој је конзумација алкохола веома висока, међу највишима у свету, па су и међу младим људима конзумација алкохола и *binge drinking* веома заступљени. По једном истраживању, 30% младих пије по 6 и више пића у једној прилици²¹, док је учесталост оваквог обрасца пијења, неколико пута недељно, присутнија код мушкараца, припадника ниже социјалне класе са нижим квалитетом живота.²²

Судећи према наведеним налазима друштвени стресори и културне норме уз вршњачку групу која пије по новим обрасцима представљају високо ризичне факторе за тешко пијење. Може да се претпостави да ће *binge drinking* ипак бити мање заступљен у земљама са ритуалним пијењем („мокрим” обрасцима пијења), али ће зато у осталима ризици за развој *binge drinking*-а расти у следећим деценијама са низом озбиљних последица до којих овакав начин пијења доводи.²³

---

20 Beccaria, F. P. and Enrico, R. S. (2015) Binge drinking vs. drunkenness. The questionable threshold of excess for young Italians, *Journal of Youth Studies*, Vol. 8, No. 7, pp. 823-824; 833-834.

21 У различитим културама различито је одређење стандардног пића и око тога не постоји сагласност. На пример, јасно је шта је стандардно пиће у једној земљи, јер садржи одређену количину чистог алкохола, али за појам “стандардно пиће” које се односи на количину алкохола, нема интернационалног договора. У Аустрији је то 6 гр, у УК 8 гр, у Аустралији 10 гр, у Француској 12 гр, у Канади и САД 14 гр, у Јапану 19 гр. По овим критеријумима 1 стандардно пиће у Јапану је уствари 3.2 у Аустрији (Rey, 2012: 6).

22 Mohamed, S. and Ajmal, M. (2015) Multivariate analysis of binge drinking in young adult population: Data analysis of the 2007 Survey of Lifestyle, Attitude and Nutrition in Ireland, No. 69, pp. 486-488.

23 Иако је у раду фокус на социокултурним факторима неопходно је истаћи озбиљне последице *binge drinking* по физичко и ментално здравље младих. Тешка пијења су по подацима СЗО (2011) узрок смрти код 2.5 милиона људи, а од тога је 9% у старосној категорији 15-29. Код младих одраслих може бити узрок великих и трајних промена на ћелијама мозга и психичких поремећаја, док на мозак адолесцената алкохол утиче другачије. Сматра се да су адолесценти отпорнији на високе количине алкохола од старијих, те стога настављају са оваквом конзумацијом (мада разлог није отпорност већ су социјални мотиви). На пример, *binge drinking* међу младима у САД (млађим од 21 године), у периоду 2006-

*Друштвени стрес и конзумација
алкохола у Србији*

У Србији је присутно више културних („сува култура“) и друштвених фактора који су високо угрожавајући за младе људе и који могу да доведу до повећане конзумације ПАС и оснаже нове трендове употребе алкохола, које смо назвали – *култура конзумације уместо комуникације*. Тако да је „дружење уз алкохол“, ранији образац пијења, сада замењен „пијењем уз могуће дружење“. ²⁴ Обрасци пијења се везују како за историју тако и за стање друштва. Србија је постала простор који погодује узимању психоактивних супстанци, не само због дугогодишње културе пијења, већ зато што ПАС имају моћ да понуде смисао и да повежу изгубљене младе људе у аномичном миљеу ²⁵, са једне стране, а са друге повезивање уз *binge drinking* је дискутабилно, али свакако веома присутно. Такав начин конзумације алкохола спаја младе у групу која се на неколико сати *измешта и нестаје* из свакодневице. Има се утисак да група постоји да би задовољила личне потребе и фрустрације сваког члана одвојено, а да је заједништво секундарно. Зато овакав начин конзумације, не треба посматрати само у контексту заједничког ритуала већ и несвесне жеље да се нестане, можда и *самоубије*.

О проблемима са којима се млади суочавају у последњих пар деценија у Србији указује више истраживања. Она су веома значајна за бољи увид у разлоге повећане конзумације алкохола и других супстанци. Према налазима, млади се у пост-социјалистичком транзиционом периоду у различитим државама суочавају са сличним, али и различитим и већим бројем проблема и ризика у односу на младе у развијеним земљама. У развијеним земљама извор стреса за младе често може да буде суочавање са новим менаџментом који захтева високу радну ефикасност, исто као што доноси високе ризике за губитак посла, а смањену социјалну заштиту. Зато расте страх од неуспеха и долази до феномена *burn out* – сагоревања на послу. ²⁶ У транзиционим друштвима присутни

2010, био је узрок у просеку 4.300 смртних случајева, док су трошкови износили 24.3 милијарде долара. Нађена је повезаност између тешке конзумације и анксиозности код младих у Ирској; М. Ajmal, 2015: 483; Rey, 2012:4; Esser et al. 2017: 474.

24 Ђорђевић (2016) говори о култури у кафани и кафанској култури у коју убраја одређене врсте понашања које укључују и начин испијања пића.

25 Љубичић, М. и Драгишић Лабаш, С. (2016) *Наркоманија: друштвена етиологија и улога грађанских иницијатива у рату против дрога*, XXXII Симпозијум о болестима зависности са међународним учешћем, ЗКЛАС и Српско лекарско друштво.

26 Lipovetsky, G. нав. дело, стр. 176-168.

су: нестабилно и неуређено тржиште рада, висока незапо-сленост, оскудни стамбени ресурси, слом социјалистичког система социјалне заштите, ослањање на породичне ресурсе у транзицији у одраслост, што све подржава и државни систем стварајући пост-социјалистичку варијанту „суб-про-теktivног транзиционог поретка”.²⁷ Све наведено онемогућава грађанску партиципацију и интеграцију младих у Србији. Тако су млади принуђени да своје планове обликују у контексту свакодневне неизвесности, рачунајући првенствено на неформалне мреже подршке и на властите напоре. Млади су у таквој друштвеној ситуацији несумњиво једна од најугроженијих друштвених група у Србији.²⁸ Ова врста неизвесности може довести до забринутости, несигурности па и до осећања безнадежности и депресије и честе злоупотребе ПАС.²⁹

*Културе пијења младих у Србији некада, и
binge drinking и „конзумација уместо
комуникације” сада*

Пијење међу адолесцентима и младим одраслим у Србији почетком 20. века било је знатно мање заступљено и без специфичних образаца пијења у односу на 1990-те, а посебно 2000те године. У то време се пило у кафани³⁰ – која се сматра демократском институцијом, агенсом социјализације, темељем јавног мишљења, оригиналним делом српске националне културе и друштвене историје и српским брэндом. Српске кафане су описиване као места за дружење уз пијење и јело. У кафану су долазили људи различитих професија и

---

27 Walther et al. 2009; Biggart, Kovacheva, 2006 према Томановић, 2012: 34 у Драгишић Лабаш, С. Утицај друштвених и породичних фактора у српском пост-социјалистичком друштву на злоупотребу и зависност од алкохола, у: *Могућности савремене породице у превенцији и лечењу болести зависности*, приредили: Поповић, В. и Лилић, Б. (2013), Београд: ЗКЛАС.

28 Томановић, 2012; Мојић, 2007 према Драгишић Лабаш, С.

29 То потврђују налази једног истраживања по коме је око 50% ученика годину дана пре истраживања било суочено са једним од стресора. Међу често навођеним су: смрт члана породице и губитак посла једног од родитеља. Утврђена је повећана депресивност и анксиозност, док је 45% испитаника стално забринuto. Посебно су угрожени млади из породица са нижим социоекономским статусом, док 7% има суицидне мисли (http://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1350en6_0.pdf према Љубичић, Драгишић, 2016).

30 Београд је био први европски град у коме је 1522. године отворена кафана (потиче од турске речи хан – кућа, кућа кафе). Кафане су у Европи крајем 17. и почетком 18. века биле седишта књижевних расправа и политичке критике. Кафана је била „дијагноза стања у коме се налази локално друштво” (Tavard према Ђорђевић, 2016а: 10-11; Крстић, 2016: 115).

образовања. У њима се одвијала аргументована расправа и размена ставова о политичком и културном животу и другим темама. Понекад су се писале песме и изводиле представе, читале прве новине и склапали бракови³¹. Наравно не може се изоставити чињеница да су и тада кафане биле места у којима се *стварала* зависност од алкохола, али је њена сврха везана за просторно повезивање појединаца, док се данас говори о мрежним облицима *друштвености* и прихвата теза о Кастелсовом „умреженом индивидуализму”.³² Сматрамо да се данас у кафићима, а посебно ноћним клубовима негује „просторни индивидуализам” или асоцијалан образац пијења *binge drinking*. У психијатријској и социолошкој литератури налазимо податке о настанку ових образаца пијења међу адолесцентима и младима.

У литератури из 1990-тих помиње се термин „опасно пијење” које подразумева конзумацију таквих количина које су опасне по здравље. Млади који су се у том периоду лечили од алкохолизма у институцијама за ментално здравље³³ обично су започињали експесивно пијење пре 15 године, да би у средњој школи развили неке симптоме зависности уз асоцијално понашање.³⁴ Почетком 2000тих наводе се карактеристике пијења младих као што су: брзо испијање алкохолних пића; такмичење у количини попијеног алкохола; комбиновање више врста алкохола, али и алкохола са другим супстанцама. Димитријевић (1992)³⁵ говори о посебним називима за комбинације алкохолних пића – „нафта”, „бетон”, „земљотрес”, „ледена кома”, као и посебном стилу живљења младих „који је повезан са друштвом и местима где се пије”. Такође и податак о једнаком броју младића и девојака који су због интоксикације алкохолом примљени у болницу. У тадашњој стручној литератури не користе се термини *култура пијења* нити *binge drinking*, али се истичу одређене специфичности пијења младих, које су најчешће повезане са каснијим уласком у алкохолизам. Употреба ПАС примећена је после 1990-тих у субкултурама, и то *ратничког шика* (присутна више међу младима који припадају

---

31 Ђорђевић, Д. (2016а) Уводна реч приређивача Кафана: то сјајно треће место, *Култура*, бр. 151, Београд: Завод за проучавање културног развика, стр. 10-11.

32 Крстић, Д. (2016) Културни корени српске кафане, *Култура*, бр. 151, Београд: Завод за проучавање културног развика, стр. 115.

33 Према подацима, у Институту за ментално здравље лечило се од алкохолизма 44% младих, старости испод 30 година.

34 Гачић, Б. (1985) *Алкохолизам – болест појединца, породице и друштва*, Београд: Филип Вишњић, стр. 173.

35 Димитријевић, И. (1992) *Алкохолизам младих*, Београд: Nina-Press, стр. 74-76.

нижим друштвеним слојевима, а који су често екстремни фудбалски навијачи („хулигани”), међу „музичким” субкултурама – рејвери, промотери панфилије као и у субкултури *сплавова*.³⁶

У литератури од 2000-те надаље, наводи се заступљеност проблем пијења (*problem drinking*) као „културалног и социјално ексцесивног пијења” и да млади у таквом стању праве различите проблеме, као што су – туче, свађе, крађе, саобраћајни прекршаји. Код 2/3 младих код којих је присутан проблем пијења, временом се развија комплетна зависност од алкохола. Користи се и термин „прекомерно пијење са ексцесима у понашању” и често мешање алкохола са таблетама за умирење.³⁷ Такође се наводи све заступљенији тренд литоксикоманије (комбинације алкохола са другим супстанцама) и да употреба алкохола и даље представља део „мушке културе”³⁸. На репрезентативном узорку (2003) нађено је да у Србији 45.2% младих (17-35) конзумира алкохол бар једном недељно, а око 15% више пута недељно. Разлози за конзумацију су „пијење као канал за социјализацију и конформирање вршњацима”³⁹. Прихваћеност употребе алкохола расте са образовањем и младих и њихових родитеља, као и у граду више него на селу.

Новија истраживања употребе алкохола међу адолесцентима и младима указују на трендове пијења који су могу сместити у *binge drinking*. Према нашем истраживању, у студентској популацији око 30% пије најмање 4 пића у једној ситуацији али је нов податак да је у питању већи број девојака. Разлози који су навели респоденти могу да се сместе у културу пијења, а посебно „одлазак ради напијања”, „због заједничког лудила” и „зато што сви пију”. Друго истраживање које је обухватило и адолесцентну популацију поред студентске, потврђује веома високу конзумацију алкохола. Око 95% адолесцената и младих одраслих пије алкохол, и то, неколико пута месечно (28.7%) једном месечно (25.7%), док око 9% пије више пута недељно. „Умерено” пијење подразумева употребу 3 пића док је конзумација преко 5 пића

---

36 Љубичић, М. нав. дело.

37 Станковић, З. и Беговић, Д. (2005) *Алкохолизам, од прве до последње чаше*, Београд: Креативни Центар, стр. 32.

38 Станковић, 2001; Југовић, 2005 према: Драгишић Лабаш, С. (2012) Употреба алкохола у популацији адолесцената и младих одраслих, *Социолошки преглед*, XLVI, (1), стр. 48-52.

39 Томановић, С. и Станојевић, Д. (2015) *Млади у Србији: стања, опажања, веровања и надања*, Београд: Friedrich Ebert Stiftung, SeConS Група за развојну иницијативу, стр. 65.

убичајена и нормална⁴⁰, посебно у току викенда. Најчешће се конзумира пиво, потом вино и жестока алкохолна пића, али и комбинација ових пића, на журкама, рођенданима и другим прославама. Занимљив податак је да 50.0% испитаника не би конзумирало алкохол у друштву које не пије, али пошто „сви пију” и они се прилагођавају.⁴¹

Приказ случаја

Следећа два наратива могу допринети бољем разумевању нових образаца пијења у Србији. Један се односи на пијење младића из мањег града Западне Србије и описује неке специфичности културе „мушког” пијења, а други се односи на пијење девојке из Београда и осликава неке нове и специфичне промене у начину понашања и пијења жена у јавном простору данас. Културолошки је занимљив податак да је младић дошао на лечење, на инсистирање родитеља, тек када је узео кокаин, док је пре тога пио и напијао се 5 година. Девојка је такође дошла на терапију на предлог и убеђивање мајке, али због проблема на факултету. Злоупотребу алкохола нико није помињао „јер жене не пију”.

Милош (замењено име) 25 година, рођен у мањем граду, тренутно студира у Београду. Одрастао у четворочлавној породици, има старијег брата. У питању је традиционална породица, веома доброг материјалног стања, захваљујући очевом дугогодишњем раду и развијању посла. Милош је у процесу лечења од алкохолизма и злоупотребе кокаина. Апстинира 2 године од алкохола али је направио 2 рецидива са кокаином. Развио је добар увид у свој алкохолизам. Први контакт са алкохолом имао је још у основној школи у 7. разреду. Тада је волео да узме вино које је налазио у подруму своје куће. То је чинио повремено, кришом и „допадало му се”. У средњој школи почиње да излази са друговима, да пије и да се напија у кафићима, дискотекама, ноћним клубовима. Пио је јер га је алкохол „охрабривао, постајао је комуникативнији, могао да прилази девојкама”. Био је „пун себе” и желео да буде старији. Каже: *Страшно нам је било важно да будемо старији, а то значи седим у кафани и пијем пиво. Па скоро сви старији мушкарци то раде код нас и мој отац је тада доста пио.*

---

40 Чести одговори којима се оправдавало пијење преко 5 пића били су: „ако попијем једно па која је сврха изласка”, „зашто онда пијем”, „или пијем или нећу ни да пијем”, „сви се напијамо, то је ок.”

41 Dragišić Labaš, S., Ristić Dimitrijević, R. and Ljubičić, M. (2017) *Alcohol use among adolescents in Serbia*, International Congress of ESCAP (European Society for Child and Adolescent Psychiatry), Geneva, 9-11 July.

У друштву је био „најлуђи” и пио је велике количине алкохола, увек преко 5 пића. То је значило да је „главни”. Бирао је искључиво друштво које пије, каже: *увек крпа нађе закрпу*. Разлог за излазак је био: „пијење, напијање, комирање, избежумљивање, а дружење је некако ишло уз:

Ма које дружење, углавном се прича првих сат, сат и по, док смо трезни, а после се само пије до лудила. А шта ти-јан човек може паметно да прича, ништа, а још клинци као ми... Ови моторци, као мој отац некако то другачије раде. Седе причају о послу или спорту, политици, пију али полако чини ми се, мада се и они некад напијају, али тек увече ако остану дотле. Један од другова са којима сам највише пио је сад тежак алкохоличар, не лечи се. Од тих другова само сам са једним у контакту, али и њега не виђам често. Не мислим да смо икада били неки прави другари него смо једноставно ишли заједно да пијемо и да се охрабримо за девојке и туче. Тукли смо се повремено, највише са старијима да докажемо да смо храбри и да се не бојимо никога, а добијали батине (смеје се), будале. Ипак смо сви припадали том лудилу том неком скупу који воли да много пије, тад ми је то много значило, а докле сам дошао данас.

После 20-те године наставља да пије велике количине алкохола, али сматра да је разлог томе што је већ био у друштву које пије, да му је било досадно, да није налазио смисао живота, да је и даље волео да буде „главни” али тада веома често чашћавајући друге, што је значајно доприносило његовом *доживљају важности* у друштву.

Ирена, 27 година из Београда, студенткиња, има још неколико испита до завршетка факултета. Родитељи су дошли из Црне Горе. Традиционална породица, веома доброг материјалног стања. Ирена не задовољава мајчине критеријуме „моралне и смерне девојке”, то зна и зато после пијења осећа кривицу. На терапију долази због *застоја* на факултету, на трећој години студија. Тек је у току рада откривен проблем са алкохолом. И даље, мада знатно ређе него раније (једном у 3-4 месеца), пије. Може да попије 1 пиће и да се заустави, али ризици за наставак пијења по типу *binge drinking* су и даље присутни.

Увече излази у клубове где се пије. Ту се окупља мање више познато друштво из Београда, *углавном ових градских делова – Стари Град, Врачар*. Већина људи се познаје. Кажу „здрavo” једни другима. Постоје мање групе у оквиру велике у којима се седи *мало прича више пије*.

Ја сам увек пила 4 пића или 5 и више, то је било сасвим нормално. Све девојке у нашем друштву пију. Пила сам зато

што нисам знала шта бих друго радила у то време, а ту су ми неки другари исто. Кад сам пијана лунам глупости и вређам друге, а они знају да то нисам ја, па ме пусте. Свако се понаша како хоће, али после се и кајемо. Е, делује ми као да се дрогирамо алкохолом. Једна моја другарица је престала да излази. Кад се напије могла је да буде са некима са којима не би овако у нормалном стању. Има ту успешних младих људи који су запослени и много раде, али се напијају викендом. Они пију из неких својих разлога, као на пример: не налазе партнере. Има ту и тешких губитника, имају преко 30 година, који немају где да раде, живе са родитељима, неки су и разведени, родитељи се свађају, свако на своју страну, нема комуникације, тотално отуђење. Знам да морам да се зауставим, ово није нормално, али се питам с ким да се онда дружим. Па и није дружење, кад боље размислим...

Из истраживања, личног искуства у раду са младима који имају проблем са алкохолом и представљених наратива, може да се претпостави да постоје слични обрасци пијења младих, мушкараца и жена и да се по први пут у Србији догодило *разбијање стереотипа о понашању и пијењу жена управо binge drinking-ом*. Слични су обрасци пијења и количине алкохола као и мотиви за пијење. Ипак, остале су и даље родне разлике које се испољавају у следећим начинима понашања: девојке се не такмиче у испијању пића са девојкама, али се повремено догађа да се такмиче са мушкарцима; не плаћају пиће другима; не осећају се храбријима када попију и не туку се у пијаном стању. Девојке пију и у мушком и у женском друштву. Углавном се кају после напијања, а неке се стиде. Мушкарци радије пију и напијају се у мушком друштву. Пију да би се охрабрили и прилазили девојкама, воле да плаћају пиће, не воле девојке које се напијају, али понекад је то за њих „корисно”, јер је лакше да им се удварају, не кају се после напијања чак се и хвале. Нова култура пијења судећи по овоме има још увек мушку и женску форму.

Закључак

Данас су као и у ранијим истраживањима присутна четири значајна социокултурна фактора за употребу алкохола: хедонизам, утицај вршњака и социјална афилијација, утицај родитеља и културне норме и ритуали.⁴² Као најважнији се и даље издваја утицај вршњака, јер је притисак групе веома

---

42 Hogan, S. P., Perks, K. J. and Russell-Bennett, R. (2014) Identifying the Key Sociocultural Influences on Drinking Behavior in High and Moderate Binge-Drinking Countries and the Public Policy Implications, *Journal of Public Policy & Marketing*, Vol. 33, No. 1, pp. 97-99.

снажан, а посебно уколико је група велика. У групи се добија одобравање и подстицање одређеног обрасца понашања, па повећава и самопоуздање. Тако да се припадност групи потврђује и конзумацијом алкохола. Посебно су утицајни вршњаци који имају висок статус у групи, и њих други често имитирају.

Пијење (напијање) у групи и одређена врста пића могу да постану младима средства за конструкцију социјалног света и њих самих у том свету. Значи, да користећи овакав образац пијења – *binge drinking* млади могу да изграђују свој идентитет. Тако да би будуће успешно одржавање социјалних интеракција зависило од понашања које је у складу са изабраним идентитетом. Разлози за „контролисани губитак контроле” могу да буду *бежање* од себе, других и ситуација. Условљени су незадовољством, бунтом, страхом и несигурношћу, често присутним у популацији адолесцената и младих, а посебно компликовани низом социјалних проблема у земљама у транзицији. Сматрамо да је за адолесценте карактеристично: „Пијем значи припадам”, а за младе одрасле: „Не припадам, али ми је група потребна ради обављања ове делатности – напијања”.

На основу података из наших и страних истраживања издвојене су неке карактеристике *нове културе пијења*: формирање групе са једним циљем – подржавање и одобравање пијења појединаца, тј. у групу се не долази ради других (дружења) него ради себе; долазак у групу само ради напијања; емоционална дистанца од других; слаба и/или лоша комуникација, повремено такмичење у количинама попијеног алкохола (углавном међу мушкарцима); дружење са неким члановима групе често се одвија само у току викенда без сусретања ван тог простора; напијање се одиграва углавном у току викенда (посебно ако су чланови групе запослени). Тако да главна мотивација за долазак у кафиће и клубове није више комуникација већ конзумација. Није социјализација већ индивидуализација потреба.⁴³ И како Ирена каже: *Свако је у некој својој аури, а опет као ту је... Свако у свом трину...* И кад дођем и кад одем поново сам сама”.

---

43 Уз нове обрасце употребе алкохола, нов тренд представљају и кафићи у којима се користе наргиле – „конзумира различито воће”. Разлог доласка „због наргила”. Овај јавни простор је посебно занимљив и требало би га испитати. Има се утисак да је у њему степен индивидуализације потреба још већи.

ЛИТЕРАТУРА:

- Beccaria, F. P. and Enrico, R. S. (2015) Binge drinking vs. drunkenness. The questionable threshold of excess for young Italians, *Journal of Youth Studies*, Vol. 8, No. 7, pp. 823-838.
- Bulloch, A., Williams, J., Lavorato, D. and Patten, S. (2016) Trends in binge drinking in Canada from 1996 to 2013: a repeated cross-sectional analysis, *Staj Open*, Vol. 4, No. 4, pp. 599-604.
- Буквич, Д. (2016) Кафанска и интернетска друштвеност: упоређивање, *Култура*, бр. 151, стр. 70-87.
- Димитријевић, И. (1992) *Алкохолизам младих*, Београд: Nina Press.
- Драгишић Лабаш, С. (2012) Употреба алкохола у популацији адолесцената и младих одраслих, *Социолошки преглед*, XLVI, (1), стр. 35-56.
- Драгишић Лабаш, С. Утицај друштвених и породичних фактора у српском пост-социјалистичком друштву на злоупотребу и зависност од алкохола, у: *Могућности савремене породице у превенцији и лечењу болести зависности*, приредили Поповић, В. и Лилић, Б. (2013), Београд: ЗКЛАС.
- Dragišić Labaš, S., Ristić Dimitrijević, R. and Ljubičić, M. (2017) *Alcohol use among adolescents in Serbia*, International Congress of ESCAP (European Society for Child and Adolescent Psychiatry), Geneva, 9-11 July.
- Ђорђевић, Д. (2016) *Култура кафане у огледалу штампе*, Београд: Службени гласник.
- Ђорђевић, Д. (2016а) Уводна реч приређивача Кафана: то сјајно треће место, *Култура*, бр. 151, Београд: Завод за проучавање културног развитака, стр. 9-13.
- Esser, M., Clayton, N., Demissie, Z., Kanny, D. and Brewer, R. (2017) *Current and Binge Drinking Among High School Students -United States, 1991–2015*, US Department of Health and Human Services/ Centers for Disease Control and Prevention, Vol. 66, No. 18, pp. 474-478.
- Гачић, Б. (1985) *Алкохолизам – болест појединца, породице и друштва*, Београд: Филип Вишњић.
- Gordon, R., MacKintosh, M. A. and Moodie, C. (2010) The Impact of Alcohol Marketing on Youth Drinking Behaviour: A Two-stage Cohort Study, *Alcohol and Alcoholism*, Vol. 45, No. 5, pp. 470-480.
- Hogan, S. P., Perks, K. J. and Russell-Bennett, R. (2014) Identifying the Key Sociocultural Influences on Drinking Behavior in High and Moderate Binge-Drinking Countries and the Public Policy Implications, *Journal of Public Policy & Marketing*, Vol. 33, No. 1, pp. 93-107.
- Игњатовић, Ђ. (2011) Појам и етиологија насилничког криминалитета, *Crimen*, 2, стр. 179–211.

- Katainen, A. and Rolando, S. (2015) Adolescents' understandings of binge drinking in Southern and Northern European contexts – cultural variations of 'controlled loss of control', *Journal of Youth Studies*, Vol.18, No. 2, pp. 151-166.
- Коковић, Д. (2016) Кафана као наша свакодневица и образац понашања, *Култура*, бр. 151, Београд: Завод за проучавање културног развитка, стр. 158-166.
- Крстић, Д. (2016) Културни корени српске кафане, *Култура* бр. 151, Београд: Завод за проучавање културног развитка, стр. 88-118.
- Lipovetsky, G. (2008) *Paradoksalna sreća*, Oglad o hiperpotrošačkom društvu, Zagreb: Antibarbarus d.o.o.
- Љубичић, М. (2017) *Српска енциклопедија, одредница девијантност и субкултура* (у припреми за штампу)
- Љубичић, М. и Драгишић Лабаш, С. (2016) Наркоманија: друштвена етиологија и улога грађанских иницијатива у рату против дрога, *XXXII Симпозијум о болестима зависности са међународним учешћем*, ЗКЛАС и Српско лекарско друштво.
- Mohamed, S. and Ajmal, M. (2015) Multivariate analysis of binge drinking in young adult population: Data analysis of the 2007 Survey of Lifestyle, *Attitude and Nutrition in Ireland*, No. 69, pp. 483–488.
- Renner, P., O’Dea, B., Sheehan, J. and Tebbutt J. (2015) Days out of role in university students: The association of demographics, binge drinking, and psychological risk factors, *Australian Journal of Psychology*, No. 67, pp. 157–165
- Rey, J. Alcohol misuse, in: *IACAPAP e-Textbook of Child and Adolescent Mental Health*, ed. Rey, J. (2012), Geneva: International Association for Child and Adolescent Psychiatry and Allied Professions.
- Sanchez, Z., Ribeiro, K. and Wagner, G. (2015) Binge Drinking Associations with Patrons' Risk Behaviors and Alcohol Effects after Leaving a Nightclub: Sex Differences in the “Balada com Ciência” Portal Survey Study in Brazil, *Plos One* Vol. 10, No. 8, pp. 1-15.
- Станковић, З. и Беговић, Д. (1995) *Алкохолизам, од прве до последње чаше*, Београд: Креативни Центар.
- Станојевић, Д. Породица у пост-социјалистичкој трансформацији, социолошке перспективе и проблеми у Србији, у: *Породице у Србији данас у компаративној перспективи*, приредиле: Милић, А. и Томановић, С. (2009), Београд: ИСИ ФФ.
- Stephen, P. H., Keith, J. P. and Rebekah, R. B. (2014) Identifying the Key Sociocultural Influences on Drinking Behavior in High and Moderate Binge-Drinking Countries and the Public Policy Implications, *Journal of Public Policy & Marketing*, Vol. 33, No. 1, pp. 93-107.
- Томановић, С. и Игњатовић, С. Млади у транзицији: између породице порекла и породице опредељења, у: *Млади загуљени у*

транзицији, приредила: Михаиловић, С. (2004), Београд: Центар за проучавање алтернатива, стр. 39-64.

Томановић, С. и Станојевић, Д. (2015) *Млади у Србији: стања, опажања, веровања и надања*, Београд: Friedrich Ebert Stiftung, SeConS Група за развојну иницијативу.

Sladana Dragišić Labaš
University in Belgrade, Faculty of Philosophy –
Department for Sociology, Belgrade

NEW CULTURE OF ALCOHOL CONSUMPTION:
*BINGE DRINKING – CONSUMPTION INSTEAD OF
COMMUNICATION*

CASE STUDY

Abstract

This paper studies new patterns of alcohol consumption among adolescents and young adults – binge drinking. It regards this type of gathering and socializing as a culture (subculture) that emerged in Serbia at the end of the 20th and the beginning of the 21st century. A question is posed whether this model of drinking is related to the need to belong to a group or whether the group instead only presents a necessary context for the fulfilment of individual needs. It is also noted that the new drinking culture significantly challenges the existing gender stereotypes (both in terms of the model and the intensity of drinking). Besides presenting a number of studies on binge drinking and the cultural and social risk factors, two narratives are also analysed, of a male and a female respondent. Findings show that the new culture of drinking significantly differs from the traditional one, not only in regard to the manner of consumption but also to the context, spatial and social, as well as the motivations behind it. The former “socialization” paradigm is now being replaced by the individual motive, hence a new term “consumption instead of communication” is added to the old term of “controlled loss of control”.

Key words: *binge drinking, young adults, gender difference, group*